

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора педагогічних наук, професора Андрощук Ірини Василівни
на дисертаційне дослідження Кіріакіді Олени Юрїївни
на тему «Розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-
Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної
підготовки», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. В умовах боротьби за незалежність і територіальну цілісність нашої держави особливо важливим є безпека в інформаційному просторі. Російський агресор веде масштабну інформаційну війну, використовуючи дезінформацію, фейкові новини, кібератаки та гібридні інформаційні методи, що спрямовані на дестабілізацію держави. Ці загрози охоплюють політичну, військову, економічну та соціальну сфери, створюючи суттєві виклики не лише для України, а й для всього демократичного світу. У таких умовах офіцери Військово-Морських Сил Збройних Сил України повинні володіти медіаграмотністю як невід'ємною складовою своєї професійної підготовки, критично оцінювати інформацію, виявляти маніпуляції, розуміти принципи функціонування медіа та інформаційних систем, а також створювати достовірні й ефективні комунікаційні повідомлення для професійної діяльності.

Медіаграмотність є важливим елементом освітньо-професійних програм, зокрема бакалаврського рівня підготовки майбутніх офіцерів. Вона передбачає розвиток здатності до аналізу інформаційних загроз, адаптації до швидкозмінного інформаційного середовища та впровадження практик інформаційної безпеки. Офіцери Військово-Морських Сил Збройних Сил України мають не лише забезпечувати захист державних інтересів у цифровому середовищі, але й сприяти підвищенню інформаційної стійкості суспільства.

Таким чином, актуальність дослідження обумовлена тим, що сучасний офіцер Військово-Морських Сил Збройних Сил України має бути не лише військовим фахівцем, а й ефективним комунікатором, який здатний протидіяти інформаційним загрозам, захищати інтереси держави в інформаційному просторі та забезпечувати стабільність і безпеку суспільства.

Важливість цієї проблеми регламентована вітчизняними нормативними актами, зокрема Рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Воєнної доктрини України», документами міжнародних організацій, зокрема резолюцією Європейського парламенту «Медіаграмотність у цифровому світі» (Media Literacy in the Digital World,

2008), декларацією ЮНЕСКО «Виклики медіаосвіти» (Challenge of Media Education (The Grunwald Document), 1982), Комюніке Європейської Ради з цифрової освіти (Communication on the Digital Education Plan, 2018) та іншими. Актуальність дослідження обумовлена й необхідністю попередження й ефективної протидії ворожим інформаційно-психологічним впливам, що дадуть змогу забезпечити інформаційну складову військової безпеки, підвищення медіакультури суспільства і громадян. У цьому контексті дослідження Кіріакіді Олени Юрїївни є актуальним, а його результати прогностичними. Зазначимо, що актуальність дослідження Кіріакіді Олени Юрїївни посилюється виділеними суперечностями й важливістю їх розв'язання. Тому актуальність теми не викликає сумнівів.

Дослідження проведено відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663). Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 3 від 27.10.2022 р.).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логікою подання поняттєвого апарату дослідження: об'єкта, предмета, мети дослідження, послідовним розв'язанням поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази, широкою апробацією дослідження: наукові положення, результати дослідження апробовані науково-практичних конференціях різного рівня.

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* обґрунтовано педагогічні умови розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки (забезпечення майбутніх офіцерів базовими знаннями медіаграмотності та інформаційної безпеки; використання засобів неформальної освіти (дистанційних та онлайн-курсів, вебінарів), покликаних розширити уявлення курсантів про значення медіа та специфіку оцінювання змісту медіаповідомлень; упровадження інтерактивних технологій навчання для відпрацювання навичок пошуку, відбору інформації у медіатекстах для участі в обговореннях з професійних питань; застосування дослідницького методу для набуття курсантами досвіду протидії дезінформації, негативному інформаційно-психологічному впливу); *удосконалено*: діагностичний апарат для з'ясування стану розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів

Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки завдяки використанню критеріїв (особистісно-мотиваційного, пізнавально-когнітивного і діяльнісно-результативного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (високого, середнього, низького); *уточнено*: сутність поняття «медіаграмотність офіцера Військово-Морських Сил Збройних Сил України» (професійно важлива особистісна властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаосвіченості, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, видів інформаційного впливу, уміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації); *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про зміст і структуру медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України (як єдності особистісного, пізнавального та діяльнісного компонентів), а також особливості її розвитку шляхом моделювання цього процесу і розроблення відповідної структурно-функціональної моделі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що: розроблено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки, в яких запропоновано використовувати засоби неформальної освіти, зокрема вебінари, дистанційні та онлайн-курси для розширення уявлень курсантів про значення медіа і специфіку оцінювання змісту медіаповідомлень. Передбачено впровадження інтерактивних технологій навчання та системи дослідницьких завдань для відпрацювання у курсантів навичок пошуку, відбору інформації у медіатекстах, набуття досвіду протидії дезінформації, негативному інформаційно-психологічному впливу; підготовлено та впроваджено в систему професійної підготовки навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Політологія і соціологія», «Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України», а також матеріали для вебінарів, дистанційних та онлайн-курсів з урахуванням особливостей професійної діяльності та потреби у розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України; запропоновано систему дослідницьких завдань на виявлення порушень новинних стандартів, маніпулятивності медіатекстів, розпізнавання фейкових заголовків, пропагандистських матеріалів і ворожих інформаційних операцій.

Отримані результати дослідження можна використовувати в системі професійної підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ та інших сил сектору

безпеки і оборони України, а також за умов адаптації – для проведення занять із професійної підготовки з різними категоріями офіцерів, на курсах підвищення кваліфікації військовослужбовців ЗСУ та інших військових формувань.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» (акт реалізації № 1056/460/2160 від 30.08.2024 р.), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт реалізації від 09.09.2024 р.), Київського інституту Національної гвардії України (акт реалізації від 11.09.2024 р.), Військової академії (акт реалізації № 2/31/21 від 16.09.2024 р.).

Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (211 найменувань, з яких 56 – іноземною мовою), 21 додатка на 58 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок. Обсяг основного тексту складає 164 сторінки і містить 4 рисунки на 4 сторінках та 21 таблицю на 25 сторінках.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі правильно, чітко й конкретно виписано методологічний апарат дослідження, при цьому мета й завдання погоджені зі структурою та висновками роботи, а здійснений огляд проблеми дозволив представити здобуті результати.

У першому розділі *«Теоретичні основи розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України»* за результатами аналізу наукових джерел схарактеризовано проблему формування та розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів у наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених, розкрито сутність, структуру і зміст медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Наукову цінність становлять результати аналізу праць представників військової педагогіки, які розглядають медіаграмотність у контексті інформаційно-психологічної безпеки та необхідності формування у майбутніх офіцерів – представників сектору безпеки та оборони здатності протистояти інформаційно-психологічним впливам.

Кіріакіді О. Ю. проаналізовано різні практики (від відповідних інструктажів щодо вимог кібербезпеки до перегляду вебінарів та проходження курсів медіаграмотності) для розвитку в персоналу Військово-морського флоту навичок медіаграмотності та стійкості щодо загроз у цифровому світі.

Осмишуючи сутність поняття «медіаграмотність офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України» визначено як професійно важливу

особистісну властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаосвіченості, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, видів інформаційного впливу, уміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації. Її складовими є особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

У другому розділі *«Науково-методичні засади розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки»* обґрунтовано методику виконання дослідження, визначено критерії, показники та рівні розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України, з'ясовано стан розвитку цієї професійно важливої властивості, обґрунтовано педагогічні умови її розвитку в курсантів у процесі професійної підготовки.

Обґрунтовано й схарактеризовано три критерії розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України, які співвідносні з її структурними компонентами, зокрема особистісно-мотиваційний, пізнавально-когнітивний і діялісно-результативний. Відповідно до цих критеріїв у дослідженні прийнято трирівневу шкалу розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів: низький, середній і високий.

Презентовано результати констатувального етапу педагогічного експерименту, які засвідчили, що переважна більшість майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України має недостатній рівень розвитку медіаграмотності. Курсанти розуміють важливість медіаграмотності, але не завжди можуть пояснити особливості впливу медіа, специфіку їх жанрів, не знають вимог до медіатекстів і правил інформаційної безпеки під час користування соціальними мережами. Аналіз практики професійної підготовки, а також стану розвитку медіаграмотності у курсантів засвідчив необхідність організації відповідної роботи щодо розвитку в них зазначеної професійно важливої властивості.

Наукову й практичну цінність становлять визначені й обґрунтовані педагогічні умови розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки: забезпечення майбутніх офіцерів базовими знаннями медіаграмотності та інформаційної безпеки; використання засобів неформальної освіти (дистанційних та онлайн-курсів, вебінарів), покликаних розширити уявлення курсантів про значення медіа та специфіку оцінювання змісту медіаповідомлень; упровадження інтерактивних технологій навчання для відпрацювання навичок пошуку, відбору інформації у медіатекстах для участі в обговореннях з

професійних питань; застосування дослідницького методу для набуття курсантами досвіду протидії дезінформації, негативному інформаційно-психологічному впливу.

Для системної організації роботи щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил запропоновано використовувати структурно-функціональну модель (взято до уваги структуру медіаграмотності й враховано основні етапи її розвитку), що містить цільовий, технологічний і результативний блоки (рис.2.1). Результат реалізації моделі – розвинена медіаграмотність майбутніх офіцерів.

У третьому розділі *«Організація і результати формульованого етапу експерименту»* описано зміст і методичку впровадження педагогічних умов розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки, результати формульованого етапу експерименту, а також методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо розвитку цієї професійно важливої властивості.

Ефективність і дієвість виокремлених педагогічних умов підтверджена результатами дослідницько-експериментальної роботи. Результати експериментального дослідження засвідчили, що запропоновані педагогічні умови необхідні для успішного розвитку в майбутніх офіцерів медіаграмотності та роботи з медіа. Зокрема після завершення формульованого етапу експерименту курсанти експериментальної групи мають переважно високий (31,09 %) і середній (54,87 %) рівні розвитку медіаграмотності. У контрольній групі ці дані становлять відповідно 18,52 % і 45,68 %. Порівняння результатів розвиненості медіаграмотності в курсантів ЕГ і КГ за допомогою критерію Стюдента підтвердило статистично значущі відмінності у розподілах: критичні значення $t_{кр} = 2,78$ за рівнем значущості $p \geq 0,05$. Цим самим доведено ефективність упровадження запропонованої структурно-функціональної моделі та педагогічних умов розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки.

За результатами проведеного дослідження опрацьовано методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 16 наукових працях, із них 6 наукових статей (2 – у співавторстві) – у фахових виданнях України в галузі педагогіки (категорія Б), 9 публікацій (1 – у співавторстві) – у матеріалах наукових конференцій, 1 методичні рекомендації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію привертаємо увагу до окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. У практичному значенні дослідження доцільно було зазначити робочі програми навчальних дисциплін, зміст яких було підсилено темами, що сприяли розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки.

2. В питанні 3.1 «Зміст і методика формувального етапу експерименту» схарактеризовано реалізацію першої педагогічної умови «забезпечення майбутніх офіцерів базовими знаннями медіаграмотності та інформаційної безпеки» шляхом доповнення змісту навчальних дисциплін, які курсанти вивчають на різних курсах. Для візуалізації цього процесу і відображення логічних взаємозв'язків та наступності формування відповідних знань, доцільно було представити вивчення відповідних навчальних дисциплін та тем у вигляді структурно-логічної схеми.

3. На рисунку 2.1 в результативному блоці «Структурно-функціональної моделі розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки» результат коректніше було зазначити як позитивна динаміка рівня розвитку, а не розвинена медіаграмотність майбутніх офіцерів. Тим більше, що дослідницею у результативному блоці передбачено також і коригування процесу розвитку медіаграмотності, у чому немає необхідності якщо вона вже сформована. Крім цього у технологічному блоці моделі доцільно було б компонент «методи» назвати «технології та методи», так як у ньому перераховані і технології і методи розвитку медіаграмотності.

4. До позитивних моментів роботи відносимо наявність значної кількості узагальнювальних таблиць, що візуалізують основні положення дослідження. Однак, окремі з них є достатньо великими, займають більше однієї сторінки (наприклад, табл. 1.1, 1.2, 2.1, 2.3, 2.5, 2.6). Такі таблиці, на нашу думку, варто було розмістити у додатках.

5. У додатках доцільно було б навести освітні програми підготовки майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України та робочі програми оновлених навчальних дисциплін.

Утім, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну і практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Рецензована робота є завершеною, самостійною науковою працею, що містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне і практичне значення, що свідчить про оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності та особистий внесок здобувача

у вирішення проблеми розвитку медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки.

Дисертаційне дослідження Кіріакіді Олени Юріївни на тему «Розвиток медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України у процесі професійної підготовки», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта / Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а його автор Кіріакіді Олена Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету

Ірина АНДРОЩУК

Підпис Ірини Андрощук засвідчую

Проректор з наукової роботи

Олег СИНЮК